

John Buchan Telfer, *The Crimea and Transcaucasia; being the narrative of a journey in the Kouban, in Gouria, Georgia, Armenia, Ossety, Imeritia, Swannety, and Mingrelia, and in the Tauric range, 2 Volumes, London: Henry S. King & Co., 1876), I*

Next to the Georgians, the Armenians predominate in the population of Tiflis, which includes Persians, Tatars, some Jews (143), and a few French and Italians, and in its immediate neighbourhood is a thriving and orderly colony of Germans, descendants of emigrants from Würtemberg.

ტფილისის მოსახლეობაში ქართველებთან ერთად ჭარბობენ სომხები, არიან სპარსელები, თათრები, ნაწილობრივ ებრაელები, რამდენიმე ფრანგი და იტალიელი; მათ მეზობლად არის ვიურტემბერგელი ემიგრანტების შთამომავალი გერმანელების აყვავებული და მოწესრიგებული კოლონია.

Three bridges span the Kour, the largest being the Woronzoff bridge, which unites Kouky the left bank to the Georgian quarter; near it is a statue of the late prince as Governor-General in the Caucasus; two other bridges, the Meteky and Nicolaïeffsky, unite the Armenian and Persian quarters in the direction of the bazaars. (145)

მტკვარზე სამი ხიდია, მათგან ყველაზე დიდი ვორონცოვის ხიდია, რომელიც კუკის მარცხენა სანაპიროს ქართულ უბანთან აკავშირებს; მის მახლობლად დგას კავკასიის ყოფილი მეფისნაცვლის – აწ გარდაცვლილი თავადის [ვორონცოვის], ქანდაკება; ორი სხვა, მეტეხისა და ნიკოლოზის ხედები სომხურ და სპარსულ უბნებს აკავშირებს ბაზრების მიმართულებით. (145)

In the shops in the Dvartzóvaya-óúlytza, 'palace street,' are exposed many European luxuries, including the latest *modes*, and beyond, is the Erivanskaya ploshtshad, Erivan square, in the middle of which is the Tamamshoff Karavanserai and Opera House. Three main streets lead out of this square--one to the European quarter,' where wealthy families live in well-built houses all differing in design, with balconies of elegant construction, and having gardens attached to them ; another conducts to the Georgian, Armenian, and Persian bazaars; the third to the market-place and Russian bazaar, where a sort of fair is held every Sunday morning, at which it would appear that soldiers do the most business, in bartering and selling condemned uniforms and boots. In the Erivan square, frequent but inconsiderable sales by auction take place, notice of which is given by the loud blowing of a horn, when a motley group of idlers assemble. (146-147)

სასახლის ქუჩაზე მდებარე მაღაზიებში ევროპული ფუფუნების მრავალი, მათ შორის უკანასკნელი მოდის საგანია გამოფენილი, შემდეგ ერივანსკის მოედანია, რომლის შუაში თამამშოფის ქარვასლა და ოპერის თეატრია. ამ მოედნიდან სამი მთავარი ქუჩა გამოდის: ერთი ევროპულ უბანში მიემართება, სადაც მდიდარი ოჯახები ცხოვრობენ კეთილმოწყობილ სახლებში, ელეგანტური კონსტრუქციის აივნებითა და ბაღებით, მეორე – ქართული, სომხური და სპარსული ბაზრებისკენ, მესამე – ბაზრის მოედნისა და რუსული ბაზრისკენ მიდის, სადაც ყოველ კვირა დილით ერთგვარი ბაზრობა იმართება; იქ, როგორც ჩანს, ყველაზე მეტად ჯარისკაცები ვაჭრობენ, რომლებიც გამოუსადეგარ მუნდირებსა და ჩექმების ცვლიან და ჰყიდიან. ერივანსკის მოედანზე ხშირად იმართება მცირე გაყიდვა-აუქციონი, რომლის

შესახებაც საყვირის ხმამალალი ხმით იტყობინებიან, როდესაც იქ უსაქმურთა ჭრელი ბრბო იყრის თავს.

In the evening we went to a ball at the *Kroujok*, 'club,' upon the introduction of a member and payment of a small fee. At 9 P.M. we entered a handsome suite of rooms, quite novel to us in their decorations of curious-looking cornices, brackets, and strange unnatural representations of birds and flowers painted on the walls; while in one chamber, a myriad of small mirrors of every size and forin, reflected numberless bright points from the lights in the suspended chandelier. The house had been built as a residence for himself by a wealthy Armenian, who specially engaged workmen from Persia to carry out his plans; and was purchased by some gentlemen whose happy idea it was to convert the building into a club (154-155).

სალამოს *კრუჯოკში*¹ – კლუბში, მეჯლისზე წავედით, სადაც ერთ-ერთმა წევრმა წარგვადგინა და მცირე საწევრო გადავიხადეთ. სალამოს 9 საათზე ჩვენ ლამაზი ოთახების მშვენიერ ანფილადაში შევედით, რაც ჩვენთვის სრულიად ახალი იყო მათი კარნიზების უცნაური დეკორით, ბრჯენებითა და კედლებზე დახატული ჩიტებისა და ყვავილების არაბუნებრივი გამოსახულებებით; ერთ ოთახში, ყველა ზომისა და ფორმის უამრავი პატარა სარკე შეკიდული ჭადის ნათებიდან უთვალავ კაშკაშა ლაქას ირეკლავდა. ეს სახლი საცხოვრებლად აიშენა ერთმა მდიდარმა სომეხმა², რომელმაც თავისი გეგმების განსახორციელებლად საგანგებოდ სპარსეთიდან ჩამოსული მუშები დაიქირავა; და ის შეიძინეს ვიღაც ბატონებმა, რომელთაც მოუვიდათ კარგი აზრი გადაეციათ შენობა კლუბად.

Besides the Armenian and Georgian bazaars already visited, there is the Persian bazaar on the left bank of the Kour in the Avlabar quarter, which is readily reached from the Tatarsky meydan by crossing the Meteky bridge. The Persian bazaar is of peculiar construction, being a long, wide, but gloomy gallery with vaulted roof, the stalls upon either hand being lighted through small openings in the domes overhead. Carpets from Tabreez, and silks from Shemahà and Nouha, for shawls, sashes, divans, curtains, and bed covers, delight the eye; but here as elsewhere it is necessary to bargain to avoid being defrauded; the rule in making purchases, is to deduct a fourth part of the sum asked, when an offer of the balance is invariably accepted. (158-159)

უკვე ნანახი სომხური და ქართული ბაზრების გარდა, ავლაბრის უბანში, მტკვრის მარცხენა ნაპირზე არის სპარსული ბაზარი, რომელსაც ადვილად მიუდგები თუ თათარის მეიდანთან მეტეხის ხიდზე გადახვალ. სპარსულ ბაზარს თავისებური კონსტრუქცია აქვს, ეს არის გრძელი, ფართო, თაღოვან სახურავიანი, მაგრამ ბნელი გალერეა, რომლის ორივე მხარეს მდებარე დუქნები გუმბათების პატარა ღიობებიდან ნათდება. თვალს ახარებს თავრიზული ხალიჩები, შემახური და ნუხური აბრეშუმის შალები, სარტყელები, დივნების, ფარდებისა და საწოლების გადასაფარებლად; მაგრამ აქაც, ისევე როგორც სხვაგან, აუცილებელია ვაჭრობა,

¹ 1869-1886 წლებში „კრუჯოკი“ განთავსებული იყო ვარდან არშაკუნის სასახლეში, რომელიც XIX საუკუნის 50-იანი წლების ბოლოს აშენდა არქიტექტორ გრიგორი ივანოვის პროექტით და აღმოსავლური ფუფუნებით იყო მორთული. როგორც ჩანს, იგი სწორედ ამ შენობას გულისხმობს „სპარსული გემოვნებით“ მორთულ სასტუმროში. 1922 წლიდან, ამ შენობაში სამხატვრო აკადემია ფუნქციონირებს.

² იგულისხნება ვარდან არშაკუნი.

რათა არ მოტყუვდე; შესყიდვების განხორციელების წესი მოთხოვნილი თანხისთვის მეოთხედის გამოკლებაა, დარჩენილი ნაშთზე კი უცვლელად მიიღება.